

Actie ten behoeve van bedreigde Europese vogels

Laurence Rose

Inleiding

In een studie die in begin 1995 is gepubliceerd, wordt voor de eerste keer een volledig overzicht gegeven van de behoudsstatus van de 514 vogelsoorten die geregeld in Europa worden aangetroffen. *Birds in Europe: their conservation status* (Tucker et al 1995) is een publikatie die aanleiding geeft tot grote verontrusting. Het blijkt namelijk dat 278 soorten - méér dan de helft - bijzondere aandacht behoeven wat hun bescherming betreft (SPEC's: species of European conservation concern). De behoudsstatus van 195 van deze soorten wordt 'ongunstig' geacht. Dit betekent dat 38% van de Europese vogelsoorten op het Europese continent zeldzaam zijn of in aantal achteruitgaan. De 83 overige soorten hebben een gunstige behoudsstatus, maar gezien het feit dat deze vogels voornamelijk in Europa voorkomen, draagt ons continent een bijzondere verantwoordelijkheid voor hun behoud. Het zijn dus voornamelijk deze 278 soorten die de aandacht van de voorstanders van natuurbescherming trekken.

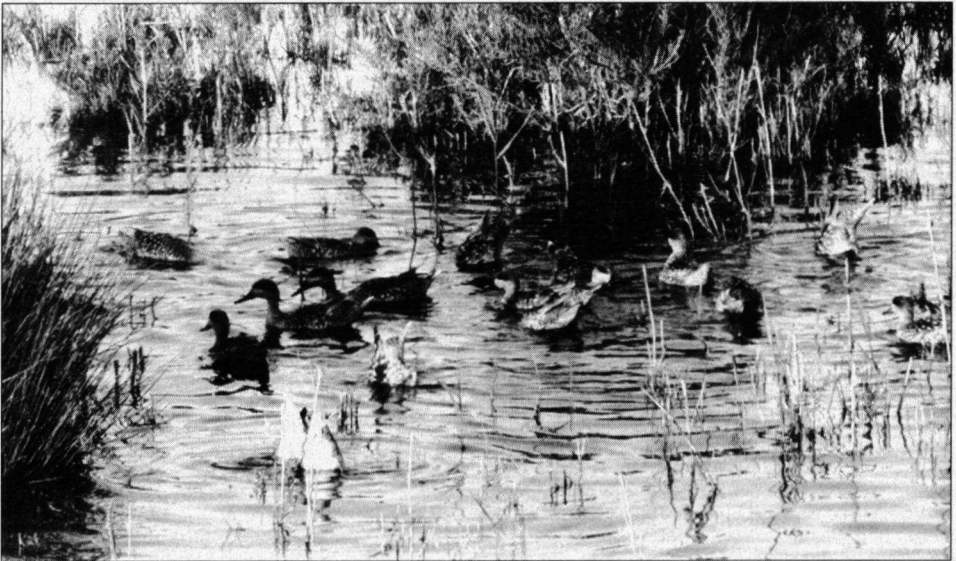
Een relatief gering aantal soorten - vierentwintig - verkeert in een situatie die voldoende zorgelijk is om ze te beschouwen als zijnde bedreigd op wereldniveau. Dat wil zeggen dat er een reële mogelijkheid bestaat dat ze volledig verdwijnen. Voor deze soorten en nog enkele andere die van buitengewoon belang zijn, is een programma opgesteld voor samenwerking tussen particuliere organisaties, regeringen, de Europese Unie en de Raad van Europa dat zijn weerga niet kent. Het kardinale punt in dit programma ligt waarschijnlijk in januari 1996, wanneer - zoals men hoopt - de partijen bij het Verdrag van Bern actieplannen gaan goedkeuren voor het behoud van deze vogels die dringend bescherming nodig hebben, en er mee instemmen dat deze plannen door de Raad van Europa worden gepubliceerd.

Welke soorten?

De vierentwintig soorten die op wereldniveau worden bedreigd, hebben geen gemeenschap-

pelijke karakteristieke eigenschappen die ze onderscheiden van andere soorten. Negen zijn endemisch in Europa, maar zeven zijn wijd verspreid buiten het continent. Twee soorten zijn zeevogels en zeven watervogels; er zijn vier stootvogel-, drie duiven- en drie zangvogelsoorten. Tien soorten behoren tot de werkelijke trekvogels terwijl de overige sedentair zijn of bij tijd en wijle migreren.

Wat betreft de bedreigingen waaraan de genoemde soorten worden blootgesteld, deze omvatten praktisch het hele scala van problemen die zich in de Europese fauna voordoet, vanaf de veranderingen in de landbouw tot de jacht, via de achteruitgang van de waterrijke gebieden. Voor ten minste twee soorten, het Madeira-stormvogeltje of Freira (*Pterodroma madeira*) en de Dunbekwulp (*Numenius tenuirostris*) vormt de extreme zeldzaamheid op zichzelf al een bedreiging waardoor de populaties uiterst klein zijn en gevoelig voor natuurlijke ongelukken die toe-

Marmereenden worden wereldwijd ernstig bedreigd.

Foto: Arnaud B. van den Berg.

vallig gebeuren en zelfs voor veranderingen in sociale gedragspatronen.

De vierentwintig Europese soorten die wereldwijd worden bedreigd, zijn de volgende:

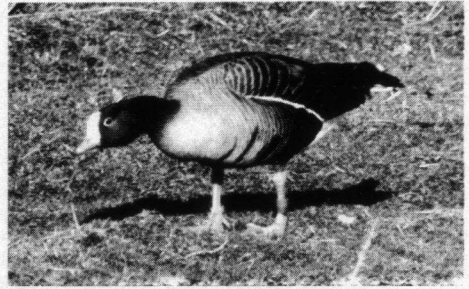
Gongon Stormvogeltje
Madeira-stormvogeltje
Kroeskoppelikaan
Dwerggans
Roodhalsgans
Marmereend
Witoozeend
Stellers Eidezeend
Witkoozeend
Bastaardarend
Keizerarend
Spaanse Keizerarend
Kleine Torenvalk
Kwartelkoning
Grote Trap
Steppenkievit
Dunbekwulp
Audouins Meeuw
Trocazduif
Bolle Laurierduif
Laurierduif
Waterrietzanger
Blauwe Vink
Schotse Kruisbek.

Actieplannen

In 1993 is BirdLife International, een samenwerkingsorgaan van vrijwillige vogelbeschermingsorganisaties over de hele wereld, begonnen contact op te nemen met deskundigen overal in Europa. Die zijn daarbij uitgenodigd om mee te doen aan een ambitieus project om enerzijds inlichtingen in te zamelen over de biologie, de omvang van de populatie en de demografische evolutie van de verschillende soorten en over de gevaren waarmee die worden bedreigd en, anderzijds, om uit te vinden welke maatregelen moeten worden genomen. Dit driejarenproject is gefinancierd door de Europese Commissie en de Royal Society for the Protection of Birds, een partner van BirdLife International in het Verenigd Koninkrijk. Het Internationale Bureau voor Onderzoek naar Watervogels en Waterrijke Gebieden (sinds kort 'Wetlands International' geheten) heeft toegezegd de coördinatie van de actieplannen voor watervogels op zich te nemen.

Het project was geplaatst onder de leiding van een hoofdcommissie samengesteld uit leden van nationale verenigingen en vertegenwoordigers van regeringen, de Europese Commissie, IUCN en het Verdrag van Bonn. De Raad van Europa was vertegenwoordigd door het secretariaat van het Verdrag van Bern, dat is aangewezen als het voornaamste orgaan op Paneuropees niveau om het programma te lanceren bij de regeringen en dat zich gaat bezighouden met de publikatie van de actieplannen.

Op het moment dat het project van start ging, was de studie *Birds in Europe: their conservation status* nog niet afgesloten. Men was nog niet op de hoogte van de dramatische situatie van drie soorten - de Witoozeend (*Aythya nyroca*), Stel-

Ook Dwerggansen worden ernstig bedreigd.
Foto: Mike Weston.

lers Eidezeend (*Polysticta stelleri*) en Bastaardarend (*Aquila clanga*) - die derhalve nog geen deel uitmaakt van de soorten die oorspronkelijk waren aangewezen voor een actieplan. Deze drie soorten worden nu opgenomen in de tweede fase van het programma in 1996, evenals de Hermietibis (*Geronticus eremita*), die onlangs uit Europa is verdwenen maar waarvan enkele landen de herintroductie overwegen. De Steppenkievit (*Chettusia gregaria*) is niet in aanmerking gekomen omdat de aanwezigheid van deze vogel in Europa marginaal is in verhouding tot de populaties elders in de wereld. Daarnaast waren drie soorten provisorisch aangewezen als bedreigde soort op wereldniveau, maar ondertussen is gebleken dat hun toestand niet zo ernstig is, ofschoon ze wel worden bedreigd in Europa. Het gaat hierbij om de Dwergaalscholver (*Phalacrocorax pygmaeus*), Monniksgier (*Aegypius monachus*) en Aziatische Kraagtrap (*Chlamidotis undulata*), die overigens wel blijven opgenomen in het actieprogramma. De Schotse Kruisbek (*Loxia scotica*), die endemisch is in het Verenigd Koninkrijk, maakt deel uit van een nationaal actieplan en is derhalve niet in het programma voorzien, terwijl de Azorengoudvink (*Pyrrhula (p.) murina*), endemisch op de Azoren, wel is opgenomen ofschoon de status van deze vogel als zelfstandige soort nog niet is bevestigd. Het programma omvat aldus drieëntwintig soorten waarvan in 1996 nog vier andere soorten worden toegevoegd.

Voor iedere soort zijn workshops georganiseerd teneinde alle beschikbare gegevens te verzamelen en algemene actiethema's op te stellen. Verder heeft een deskundige projecten uitgewerkt die zijn verbeterd aan de hand van de ontvangen commentaren. In juni 1995 heeft de Raad van Europa een workshop georganiseerd om regeringsafgevaardigden en vertegenwoordigers van vrijwillige organisaties in staat te stellen om alle plannen te bestuderen.

De toekomst

Actieplannen zijn nutteloos als er niemand is om ze uit te voeren. In de nabije toekomst zijn dus vier etappes voorzien.

Goedkeuring en verspreiding. Na goedkeuring door regeringsdeskundigen in de Europese Unie en de Raad van Europa, worden ze gepubliceerd en verspreid onder de voornaamste belanghebbers: regeringsinstanties en intergouverne-

mentele organisaties, financiële instellingen, NGO's en wetenschappelijke instituten. Deze groepen krijgen dan de verantwoordelijkheid voor de beslissingen die op internationaal niveau moeten worden genomen en voor het opstellen van richtlijnen voor een meer gedetailleerde planning op nationaal niveau.

Nationale planning. In de meeste gevallen zou de beoogde actie moeten bestaan uit het opstellen van richtlijnen voor de ontwikkeling, op nationaal niveau, van een beleid dat voorziet in de nodige details. Ten aanzien van soorten die niet in een bepaald land endemisch zijn, zullen voor ieder land precieze acties moeten worden omschreven en zullen afspraken moeten worden gemaakt met de verantwoordelijke organisaties over de ten uitvoerlegging van iedere actie. In de meeste gevallen zullen nationale actieplannen moeten worden opgesteld.

Er wordt gehoopt in 1996 een seminarium te organiseren om de nationale actieplannen te bespreken. Dit zou bijdragen tot de uitwisseling van ervaringen opgedaan in de diverse landen en tot de keuze van de beste methodes en het zou tevens de verschillende autoriteiten in staat stellen om een reeks gemeenschappelijke doelstellingen te formuleren.

Financiering. Voor de meeste actieplannen voor het behoud van Europese soorten die op het punt staan uit te sterven, zijn belangrijke financiële middelen nodig. Het is waarschijnlijk dat sommige landen aan de Middellandse Zee en in Centraal- en Oost-Europa moeite zullen hebben om binnen hun eigen budget de nodige fondsen bijeen te brengen. De NGO's zoals BirdLife International kunnen hulp bieden en zullen dat ook zeker doen, maar ook hun mogelijkheden zijn uiterst beperkt.

Voor die soorten waarvan het overleven afhangt van het handhaven van bepaalde exploitatiemethodes van de bodem, zoals de Kleine Torenvalk (*Falco naumanni*), Kwartelkoning (*Crex crex*) en Waterrietzanger (*Acrocephalus paludicola*), zijn de compensatiemaatregelen waarschijnlijk uiterst kostbaar. Terwijl binnen de Europese Unie een mechanisme bestaat - in de vorm van een Agrarisch Milieureglement voorzien van budgettaire middelen - is het niet uit te sluiten dat de financiering van soortgelijke programma's de financiële capaciteiten van de landen in Centraal- en Oost-Europa te boven zal gaan. Het is paradoxaal dat juist sommige van die landen en met name Wit-Rusland (Belarus), Hongarije, Polen, Roemenië, Rusland en Oekraïne bijzonder belangrijk zijn voor die zogenaamde agrarische soorten.

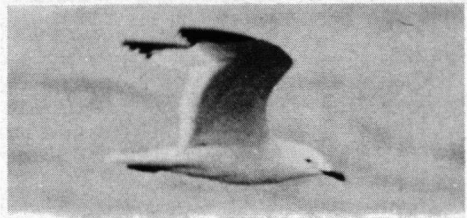
Als men wil dat deze plannen slagen, dan zullen de landen in West-Europa en de internationale financiële instellingen derhalve een deel van de kosten op zich moeten nemen voor de ten uit-

voerlegging elders op het continent. Daarom is financiering door de Europese Unie van bijzonder belang.

Het Verdrag van Bern

Tijdens hun vergadering in oktober 1995 in Sofia hebben de Europese ministers voor het milieu hun goedkeuring gehecht aan een Paneuropese Strategie voor de Biologische en Landschappelijke Diversiteit, die met name oproept tot actie voor het behoud van bedreigde soorten. De ministers hebben tevens de aandacht van de regeringen gevestigd op de rol van het Verdrag van Bern in de verwezenlijking van de strategie.

De studie *Birds in Europe: their conservation status* vormt een uitgangspunt voor de organisatie van acties voor de bescherming van de avifauna op Europees niveau. De soorten waarvan in deze studie is vastgesteld dat ze op wereldniveau

De toekomst voor de Auduin's Meeuw ziet er somber uit.
Foto: Niek Marra sr.

worden bedreigd, zijn ongetwijfeld die soorten waarvoor allereerst actie moet worden ondernomen. Ofschoon de actieplannen juridisch gezien niet bindend zijn, bieden de raamwerken waarin ze zijn opgesteld, namelijk de Richtlijn van de Europese Unie inzake het Behoud van in het Wild Levende Vogels en het Verdrag van Bern, een institutionele basis. De succesvolle ten uitvoerlegging van de actieplannen betekent ook het weislagen van de toepassing van een gedeelte van de Strategie voor de Biodiversiteit en van het Verdrag van Bern. Het is derhalve noodzakelijk dat het Permanente Comité van het Verdrag van Bern het voornaamste Paneuropese forum wordt voor de herziening van de actieplannen.

Ten slotte, coördinatie van de ten uitvoerlegging van de acties door de verschillende betrokken instellingen is van essentieel belang. Het Verdrag van Bonn, en met name het Akkoord inzake het Behoud van Migrerende Watervogels in Afrika-Eurazië, vormt een ander kader voor actie ten behoeve van trekvogelsoorten die op wereldniveau worden bedreigd, terwijl het Verdrag van Ramsar meer in het bijzonder de soorten in de waterrijke gebieden beschermt. Het moet derhalve mogelijk zijn om de activiteiten onder deze drie conventies en die van de Europese Commissie gezamenlijk te coördineren en te herzien.

■ Laurence Rose, RSPB, The Lodge, Sandy, Bedfordshire SG19 2DL, Groot-Brittannië, telefoon +44-1767680551.

Bron: Nieuwsbrief-Naturopa, 1995, bladzijden 1-4. ISSN-02520451.

LITTERATUUR:

Tucker, G.M. & M.F. Heath et al (1994): *Birds in Europe, their conservation status*. BirdLife International, (BirdLife Conservation Series no. 3), Cambridge, Engeland.